

УДК 821.3.2. 655:162.3

DOI <https://doi.org/10.31652/3041-1084-2025-6-04>

Подільське слово Анатолія Подолинного (поетичний огляд книг автора)

The Podillian Word of Anatolii Podolynnyi (A Poetic Review of the Author's Books)

Павлюк Ігор Зиновійович,

доктор наук із соціальних комунікацій,

професор, провідний науковий співробітник

Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України,

професор кафедри української преси

Львівського національного університету імені Івана Франка,

письменник

orcid.org/0000-0001-8698-3498

pavlyuk196767@gmail.com

Анотація. У розвідці з промовистою, локальною назвою «Подільське слово Анатолія Подолинного (поетичний огляд книг автора)» здійснено літературознавчий аналіз багатогранної творчості Анатолія Подолинного, зокрема – його поетичних і науково-довідкових праць, що формують феномен так званого «подільського слова», цілу школу белетристики. Простежено концепційно, досліджено глибоко взаємозв'язки географічного та культурного вимірів сучасного Поділля, Вінниччини зокрема, із поезикою автора.

Окреслено з опертям на джерела ключові теми, мотиви, стилістичні особливості та значення творчості письменника для сучасного українського літературного процесу, значення спадщини літературознавця Анатолія Подолинного для розвитку науки в Україні й не лише.

У розвідці представлено широкий огляд найважливіших видань творів досліджуваного автора в контексті розвитку літератури в Україні у ХХІ столітті та запропоновано перспективи подальшого наукового опрацювання його ґрунтового доробку.

Ключові слова: літературознавство, есеїстика, поетика, подільське слово, поезія, регіональна література, ідентичність, краєзнавство.

Abstract. The study, bearing the expressive and programmatic title *The Podillian Word of Anatolii Podolynnyi (A Poetic Review of the Author's Books)*, offers a literary-critical analysis of the multifaceted oeuvre of Anatolii Podolynnyi, with particular attention to his poetic and scholarly reference works, which together shape the phenomenon of the so-called "Podillian word" as a distinct school of belletristic writing. On a conceptual level, the research thoroughly examines the interconnections between the geographical and cultural dimensions of contemporary Podillia, especially the Vinnytsia region, and the author's poetics.

Drawing on a wide range of sources, the article outlines the key themes, motifs, stylistic features, and the significance of Anatolii Podolynnyi's creative work for the contemporary Ukrainian literary process, as well as the importance of his legacy as a literary scholar for the development of literary studies in Ukraine and beyond.

The study presents a comprehensive overview of the most important editions of the author's works within the context of the development of Ukrainian literature in the twenty-first century and proposes perspectives for further scholarly exploration of his substantial creative heritage.

Keywords: literary studies, essay writing, poetics, Podolian word, poetry, regional literature, identity, local history.

Постановка проблеми. Творчість Анатолія Подолинного є вагомим елементом сучасного українського літературного дискурсу, проте системний аналіз його поетики, краєзнавчих праць і ролі у формуванні регіональної ідентичності Поділля все ще лишається фрагментарним. Вивчення цього пласту є важливим для розуміння механізмів взаємодії локальної культурної пам'яті та національного літературного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні літературознавчі розвідки, присвячені Анатолію Подолинному, зосереджуються переважно на окремих його працях – поетичних збірках, краєзнавчих довідниках, соціолінгвістичних виданнях. В оглядах періодики підкреслюється значення книжки «Тільки б голос твій чути» як культурологічного дослідження української мови, а видання «З-над Божої ріки» називається фундаментальним біобібліографічним

словником Поділля. Однак цілісного аналізу «подільського слова» як культури, поетики й феномену досі не здійснено.

Постановка завдання. Метою наукового огляду поетичної та наукової творчості Анатолія Подолинного в контексті розвитку української літератури й літературної критики в Україні є: розкрити сутність поняття «подільське слово» у творчості Анатолія Подолинного; проаналізувати основні мотиви та тематику поезії цього відомого подільця; охарактеризувати ключові видання творів автора та їхнє значення; визначити роль Анатолія Подолинного в сучасній українській культурі та в літературознавстві; окреслити можливі напрями майбутніх наукових досліджень його спадщини.

Виклад основного матеріалу. Велика честь і відповідальність – виступити на Всеукраїнському семінарі на пошану Анатолія Подолинного, організованого 13 листопада 2025 року у Вінницькому державному педагогічному університеті імені М. Коцюбинського, на факультеті філології й журналістики імені М. Стельмаха, під егідою кафедри української літератури, біля фундації якої й стояв професор Анатолій Подолинний, із темою, що торкається глибокого й багатогранного пласту української літератури – творчості Анатолія Подолинного, одного з визначних подільських мислителів, подвижників, громадських діячів, митців. Йдеться не просто про поета у широкому значенні цього терміну (як творення), але про людину-землю, яка вбирає в себе дух Поділля й водночас творить універсальне слово. Актуальним є те, хто ж такий Анатолій Подолинний в широкому й вузькому контекстах, на мапі літератури України й на пуповинній землі – на Вінниччині. Його біографія та текстологія свідчать про людину, яка поєднала наукові пошуки, педагогічну працю та художню спадщину – і в тій системі координат його творчість набуває ще більшої гуманітарної ваги.

1. Постать Анатолія Подолинного: синтез наукового та поетичного.

Біографія автора демонструє поєднання наукової, педагогічної та творчої діяльності. Анатолій Подолинний не лише поет, а й дослідник, краєзнавець, культурний посередник, який вибудовує міст між регіональним та загальноукраїнським контекстом.

2. Формула «подільського слова».

Поняття «подільське слово» має дві ключові площини: географічно-культурну – вкоріненість у землю Поділля, її традиції, мову,

ментальність; естетико-філософську – розуміння слова як простору, де «край» перетворюється на універсальність, де локальне стає моделлю світу.

Теми і мотиви творчості Анатолія Подолинного чітко обумовлені періодом, у якому він творив, і ширше – історією, яку добре знав: походження і земля – образ Поділля як духовного центру, де корінь стає основою поетичної філософії; мова і нація – слово як носій історичної пам'яті; мова як суб'єкт, а не інструмент; час і трансформації – рефлексія над змінами у соціокультурному просторі Поділля; тиша і внутрішній світ – психологічна й екзистенційна глибина ліричного героя.

3. Огляд найважливіших видань автора.

Коли відкриваєш сторінки книг Подолинного Анатолія Мусійовича, відчуваєш не просто дотик до літератури Вінниччини – ні, це дотик до живої землі, до серця Поділля, яке б'ється у ритмі людської пам'яті.

Його виплекане, без перебільшень, видання «З-над Божої ріки» – не просто біобібліографічний словник, а духовна мапа краю, де кожне ім'я – мов зоря, вписана у небо рідного слова. Цей словник – як храм, у якому букви стоять не на полиці, а на сторожі культури. Він перший у незалежній Україні – фундаментальний, точний, але теплий.

«Квіт подільського слова» – це вже не просто довідник, це неповторний вербальний сад, сад сучасних письменників, де поезія пахне свіжим дощем, а проза шумить, як стигле поле пшениці. Упорядкувавши його разом із Володимиром Рабенчуком, А. Подолинний утвердив міст між минулим і сучасністю, між подільським словом і українською душею.

А далі невеличка «Вікнина». Збірка, де кожен вірш – як відчинене вікно в небо дитинства, в якому світиться душа Поділля. Це не просто вірші – це молитви, сповнені запаху ріллі й світла пам'яті. Тут і народна символіка, і філософська глибина, і та тиха ніжність, без якої не живе жоден справжній поет.

«Тільки б голос твій чути...» – промовиста книга про українську мову, але водночас – про нашу совість. Тут мова – не об'єкт аналізу, а серце, що болить і радіє. Подолинний говорить про неї, як про живу істоту, яку треба берегти, плекати, любити.

Ємки, дискурсні довідники – «Письменники Вінниччини», «Біобібліографічні довідки» – це літопис поколінь, точність у деталях і святість у збереженні пам'яті.

«Останній гайдамака» – це вже фольклорні джерела, де народна мудрість проростає між рядками, як трава між камінням історії. Тут А. Подолинний – не лише науковець, а й хранитель голосів, що йдуть з глибини століть.

Коли ж читаєш його «Подільські криниці», «Правда очі коле», відчуваєш, що це не просто видання дефінітивних матеріалів, стосовних чи не найбільше літературного краєзнавства, – це сповідь людини, яка п'є воду з джерела рідного краю й передає її нам – чисту, прозору, правдиву.

Отож, творчість Анатолія Подолинного – це тонкий, барвистий літературний всесвіт Поділля. Це міст між поколіннями, між наукою й поезією, між серцем і розумом. Його праці – це дім, у якому мешкає подільське слово, і в кожній кімнаті – світло.

4. *Стиль і поетика* творчості Анатолія Подолинного: стримана, але містка образність; ліризм, що поєднує особистий досвід із колективною пам'яттю; простота мови як стратегія глибинного змісту; опертя на фольклор і на етнографію, а також на локальні культурні маркери.

5. *Значення його творчості для національної культури.*

Анатолій Подолинний демонструє «провінцію» як центр культуротворення, демонструючи, що локальна ідентичність є базовою для національної. Він об'єднує наукове, педагогічне й художнє, формуючи цілісний гуманітарний простір Поділля.

У перспективі варто досліджувати: механізми культурної пам'яті у творах автора; подільську поетичну ідентичність; інтерпретацію його поезії у контексті глобалізації та цифрової культури; підготувати коментовану антологію поезій Анатолія Подолинного для освітнього та наукового використання.

Тому, як бачиться з глибини другого десятка буремного ХХІ століття, доречно завершити виклад основного матеріалу статті на пошанівок Анатолія Подолинного поетично:

*Бо слово – то не просто звук,
То корінь, що тримає небо.
А Подолинний – той, хто дух
Перетворив на світ для тебе.*

Висновки. Феномен «подільського слова» Анатолія Подолинного є багатовимірним явищем, що поєднує географічну вкоріненість, поетичну чуттєвість та наукову точність. Його творчість – це не лише репрезентація Поділля, а й універсальна модель взаємодії людини, пам'яті та слова. А. Подолинний зміцнює культурне підґрунтя регіону та української нації загалом, демонструючи, що локальне може стати ключем до розуміння загального.

Список використаних джерел:

1. Подолинний А. М. З-над Божої ріки: літературний біобібліографічний словник Вінниччини. Вінниця : Континент-Прим, 1998. 480 с.
2. Подолинний А. М., Рабенчук В. С. (упоряд.). Квіт подільського слова : антологія творів сучасних письменників Вінниччини. Вінниця : ДП ДКФ, 2006. 536 с.
3. Подолинний А. М. Вікнина : поезія. Вінниця : Континент-Прим, 1998. 32 с.
4. Подолинний А. М. Тільки б голос твій чути...: Українська мова у двадцятому сторіччі. Городок : «Бедрихів Край», 2011. 360 с.
5. Подолинний А. М. Останній гайдамака: легенди, перекази, прислів'я та приказки про Устима Кармалюка / записи В. Вовкодава; упорядкування – А. Подолинний. Вінниця : Континент-Прим, 2001. 160 с.
6. Подолинний А. М. Правда очі коле: записи В. Вовкодава; упоряд., передмова та біографічне есе. Вінниця : Континент-Прим, 2003. 48 с.
7. Подолинний А. М. Анатолій Подолинний: науковець, літературний критик, письменник. Біобібліографічний покажчик (до 75-річчя). Вінниця, 2015. 256 с.

References:

1. Podolynnyi A. M. (1998). Z-nad Bozhoi riky: Literaturnyi biobibliografichnyi slovnyk Vinnychchyny. Vinnytsia : Kontynent-Prym.
2. Podolynnyi A. M., & Rabenchuk V. S. (Eds.). (2006). Kvit podilskoho slova : Antolohiia tvoriv suchasnykh pysmennykh Vinnychchyny. Vinnytsia : DP DKF.

3. Podolynnyi A. M. (1998). *Viknyna : Poeziia*. Vinnytsia : Kontynent-Prym.
4. Podolynnyi A. M. (2011). *Tilky b holos tvii chuty...: Ukrainska mova u dvadtsiatomu storichchi*. Horodok: Bedrykhiv Krai.
5. Podolynnyi A. M. (Ed.). (2001). *Ostannii haidamaka: Lehendy, perekazy, pryslivia ta prykazky pro Ustyma Karmaliuka* (V. Vovkodav, rec.). Vinnytsia: Kontynent-Prym.
6. Podolynnyi A. M. (Ed.). (2003). *Pravda ochi kole* (V. Vovkodav, rec.). Vinnytsia : Kontynent-Prym.
7. Podolynnyi A. M. (2015). *Anatolii Podolynnyi: Naukovets, literaturnyi krytyk, pysmennyk. Biobibliohrafichni pokazhchyk (do 75-richchia)*. Vinnytsia.